

RECENZIE CARTE. DIMITRIE GUSTI, *SOCIOLOGIA RĂZBOIULUI*, IAȘI, EDITURA TIPO MOLDOVA, 2007

Ioana Drăgoi

Cartea *Sociologia războiului* a fost publicată în România și editată de Tipo Moldova, Iași, în anul 2007, iar tema principală a acesteia este *războiul*. Acesta este prezentat general, pozitiv și negativ prin șapte aspecte: istoric, etic, biologic, juridic, politic, economic și sociologic. Cartea cuprinde *cuvântul înainte* și cele opt subteme care sunt detaliate în cele 146 de pagini. Studiul cuprins în această carte este prelucrarea unei conferințe ținute de Dimitrie Gusti în Aula Universității din Iași, în 6 decembrie 1914, an în care România se afla încă în o perioadă de neutralitate. Lucrarea *Sociologia națiunii și a războiului* a fost publicată pentru prima dată în anul 1921, iar ultima sa reeditare a fost în 2007.

Autorul Dimitrie Gusti (1880–1955) a fost sociolog, filosof și etician, profesor la Universitățile din Iași și București, ministru al învățământului (1932–1933), membru al Academiei Române, din 1919 și apoi președinte al ei (1944–1946), membru al mai multor academii, societăți și institute de sociologie de peste hotare. Este fondatorul Școlii sociologice (monografice) de la București. A înființat și a condus revista *Sociologia Românească* (1936–1944).

Cartea *Sociologia războiului*, scrisă de Dimitrie Gusti, reprezintă un studiu despre război, în general. Astfel, în introducere, autorul operaționalizează teoretic conceptul de război ca fiind în prezent:

„cea mai reală realitate, care frământă toate mințile și înfioară toate inimile contemporanilor, care a pus stăpânire completă pe întreaga noastră viață sufletească și ne interesează pe toți de aproape, fie ca indivizi, fie ca stat, fie ca neam”¹.

Așadar, războiul este privit de autor ca un subiect important și cu un puternic impact (fie că vorbim despre indivizi, stat sau neam), acesta făcând apel la conștiință.

„Curentul pacifist și războiul”

În prima parte a cărții, ne este prezentat un întreg proiect elaborat de francezul Irene Castel de Saint-Pierre, 12 articole care au ca scop restabilirea definitivă a unei păci între popoarele creștine. Un alt proiect despre pace este cel elaborat de filosoful german Kant, numit de autor „întemeietor al filosofiei păcii”².

¹ Dimitrie Gusti, *Sociologia războiului*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2007, p. 5.

² *Ibidem*.

Pentru acesta, tratatul păcii eterne este compus din articole preliminare care opresc anumite fapte (mijloace negative) și articole definitive care impun anumite acțiuni (mijloace pozitive).

Cu toate că mișcarea pacifistă se afla într-o continuă dezvoltare, se pare că a reprezentat, de fapt, un semn prevestitor al războaielor. În sec. al XVIII-lea, după pacea eternă, a urmat perioadă de război, iar la sfârșitul sec. al XIX-lea, când țarul Nicolae al II-lea discuta de pacea universală, la începutul sec. XX a urmat o nouă perioadă de război.

De aici reies două teze, una care susține războiul și o altă teză care îl critică. Conform autorului, pentru a înțelege fenomenul războiului trebuie să cunoaștem argumentele acestor două teze³. În viziunea pacifistului, războiul este privit ca o prejudecată, un lucru primejdios, imoral, o negare a drepturilor și o distrugere a economiei comparativ cu anti-pacifistul care vede războiul ca un necesar în viața istorico-socială și susține opusul celor enumerate mai sus.

Astfel, plecând de la această comparație, viziunea pacifistă *versus* viziunea antipacifistă, următoarele subcapitole prezintă ideile antitetice a celor două viziuni (pozitivă și negativă) despre război în general.

„Aspectul istoric al războiului”

În acest subcapitol, pacifistul compară războiul cu un duel între două sau mai multe state. Acesta consideră că duelul este ceva obișnuit în istoria omenirii.

„Oamenii se bat din obișnuință, pentru că s-au mai bătut și se vor mai bate și în viitor, pentru că se bat astăzi.”⁴

Dar, cu toate acestea, susține că războiul este un lucru care, o dată cu trecerea timpului, nu va mai exista.

Pe de altă parte, antipacifistul prezintă faptul că războiul a existat din totdeauna, reprezentând o parte importantă din istoria recentă a popoarelor. Așa cum afirmă și autorul, „întreaga istorie nu este decât un imens catalog de bătălii”⁵, întrucât în istorie despre anii de pace se vorbește prea puțin, căci apar menționați ca pauze scurte între războaie.

„Aspectul etic al războiului”

Pacifistul condamnă războiul, etichetându-l ca o „școală a crimei” care conduce către brutalitate, primitivism și animalitate a omului. Menționându-se

³ *Ibidem*, p. 20.

⁴ *Ibidem*, p. 23.

⁵ *Ibidem*, p. 24.

astfel regula morală – să nu ucizi. Acesta susține faptul că, în timp de pace, statul prin legile sale interzice uciderea prin legi aspre, dar în perioada războiului acest lucru nu mai este limitat. Conform lui Emil de Girardin, războiul este:

„asasinatul este furtul, învățat și ordonat popoarelor de guvernele lor... este inconsecvența legală, căci societatea ordonă ceea ce interzice, și interzice ceea ce ordonă: răsplătește ceea ce pedepsește și pedepsește ceea ce răsplătește”⁶.

Astfel, statul și societatea au o morală în timp de pace și o alta în timp de război. Dacă persoana care omoară în timp de pace este numit asasin, în timp de război este numit erou.

Toate acuzațiile își găsesc însă o explicație la antipacifist care consideră războiul o „*scoală a altruismului*”, în care apare eroismul, sacrificiu, mobilizarea, solidaritatea și coeziune. Conform lui Nietzsche:

„războiul și curajul au săvârșit mai mari fapte decât iubirea aproapelui. Nu mila, ci curajul vostru au salvat până acum pe victime”⁷.

Astfel, războiul este o neîntreruptă moralitate, întrucât cei care merg la război își sacrifică propria viață pentru a-și apăra patria și neamul.

„Aspectul biologic al războiului”

Pacifistul face referire la o a treia învinuire la adresa războiului, de această dată de natură biologică, subliniind faptul că, din punct de vedere al acestui aspect, războiul este „inutil și primejdios sănătății unei națiuni”⁸. În plus, se explică și faptul că, datorită criteriilor de recrutare a indivizilor dintr-o națiune, persoanele care au o construcție solidă, sunt apte și sănătoase, sunt mai predispuse să meargă la război și să își piardă viața.

„Recrutarea soldaților se face numai dintre indivizii cei mai sănătoși ai unei națiuni... privează națiunea tocmai de cei mai distinși fii ai săi.”⁹

Susținătorul războiului combate aceste argumente și explică faptul că datorită recrutării se pierd vieți, dar pe de altă parte, datorită războiului se ajunge să supraviețuiască națiunile sănătoase.

„Războiul elimină națiunile învinse, degenerate, care reprezintă o specie biologică inferioară.”¹⁰

⁶ *Ibidem*, p. 29.

⁷ *Ibidem*, p. 31.

⁸ *Ibidem*, p. 37.

⁹ *Ibidem*, p. 38.

¹⁰ *Ibidem*, p. 40.

„Aspectul juridic al războiului”

Un nou argument prezentat de pacifist împotriva războiului este de ordin juridic și susține faptul că războiul suspendă orice drept. Acest lucru se datorează faptului că „forța brută are toate drepturile, iar dreptul nu are nici o forță”¹¹. Analizând din acest punct de vedere, războiul conduce către primitivism, respectiv involuție.

Lucru negat de către antipacifist, care susține faptul că, odată cu trecerea timpului, războiul a devenit o adevărată instituție juridică și că există un drept al războiului. Cu toate că acest drept este încălcat, el există. Conform autorului, adevărata formulare a dreptului războiului este legitima apărare. I. G. Fichte susține că: „soldatul ucide dușmanul, propriu-zis nu pentru a-l ucide, ci pentru a-și apăra propria viață.”¹²

Astfel, se dorește o umanizare a războiului, dar războiul nu dispune numai de drepturi, întrucât acesta are și o procedură bine stabilită. De aceea, statele publică toate actele și notele diplomatice despre istoria războiului.

„Aspectul politic al războiului”

În al șaselea subcapitol se prezintă cele două tendințe principale ale războiului, care au un pronunțat caracter politic:

„împușinarea și împiedicarea relativă a războiului prin tratate internaționale și mediatice; eliminarea radicală a războiului dintre state prin recunoașterea ideii arbitrajului”¹³.

Pentru cele două teze prezentate mai sus, pacifistul susține faptul că soluția o reprezintă restabilirea unei păci definitive prin: *monarhie universală sau constituirea unei societăți federale*. În cazul primei soluții, se consideră că acest fapt este irealizabilă întrucât se apelează tot la război, dar a doua soluție este și a fost considerată mereu o rezolvare. Atât I. Kant, cât și Saint-Pierre pledează pentru o federație viitoare care să crească comercial și cultural pentru a deveni o putere reală¹⁴.

Antipacifistul, pe de altă parte, consideră faptul că:

„statul există ca stat... prin suveranitatea satului se înțelege că el nu recunoaște o putere superioară puterii sale de stat”.

Astfel, dacă statul se supune altei autorități, acesta nu mai poate fi numit un stat. Acest lucru ar avea efect și asupra atributelor esențiale ale suveranității: puterea de a judeca și de a executa¹⁵.

¹¹ *Ibidem*, p. 43.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, p. 51.

¹⁴ *Ibidem*, p. 56.

¹⁵ *Ibidem*, p. 61.

„Aspectul economic al războiului”

Pacifistul a considerat că războiul este „*distrugătorul valorilor economice*”, iar acest lucru se datorează cheltuielilor de război, distrugerea mijloacelor de producție, intervenției asupra raportului dintre producție și consumație. Toate aceste lucruri conduc către dezorganizare economică. Conform lui Fichte, reducerea la minim a exportului și importului în timp de război conduce către nașterea „statutului închis comercial”, dar cu toate acestea cauza primordială care conduce la războaie este cea de ordin economic: fie că vorbim de mijloace de trai, de pradă sau motive de expansiune economică¹⁶.

Potrivit lui Norman Angell (1913), războiul modern este o „mare iluzie”, întrucât acesta nu va aduce profit învingătorului care vrea să cucerească economic, să distrugă comerțul și să cucerească colonia. În ceea ce privește cucerirea economică, acest lucru nu este posibil întrucât țările civilizate se află într-o strânsă legătură economică.

„Interesele lor comerciale, industriale și financiare se condiționează încât nenorocirea unui stat va aduce nenorocirea celorlalte state.”¹⁷

În cazul distrugerii comerțului, conform autorului, prin termenul de comerț se înțelege „bogăția naturală a acelei țări, precum și populația, care o exploatează”. Așadar, războiul nu poate distruge total bogăția naturală.

Pe de altă parte, războiul este considerat de antipacifiști ca o condiție de prosperitate a organizației economice. Întrucât acesta, războiul, contribuie la crearea capitalismului modern

„El contribuie în modul cel mai direct la clădirea sistemului economic capitalist, chiar în timpul păcii, căci creează armate moderne, care la rândul lor au nevoie de armament, întreținere, îmbrăcare – atâtea contribuții însemnate de producție capitaliste.”¹⁸

Așadar, războiul are două fețe din punct de vedere economic: într-o parte distruge, în altă parte construiește.

„Aspectul propriu-zis sociologic al războiului”

În acest ultim capitol, tema războiului este împărțită în cinci subteme. Aici ne este rezumată întreaga discuție din capitolele precedente. Pentru pacifist, războiul creează mizerii și nenorociri concetățenilor, deci războiul trebuie evitat. Pe de altă parte, antipacifistul concentrează întreaga sa polemică, după cum susține scriitorul, cu susținerile pacifistului într-un alt silogism: războiul creează condiții avantajoase pentru viața colectivităților, noi trebuie să ajutăm producerea condițiilor, în

¹⁶ *Ibidem*, p. 73.

¹⁷ *Ibidem*, p. 75.

¹⁸ *Ibidem*, p. 81.

concluzie trebuie să ajutăm producerea războiului. Astfel, teza pacifistului și antiteza antipacifistului își găsesc totuși amândouă explicația bazându-se pe anumite tendințe de evoluție ale realității sociale, rezultând astfel un nou aspect de perspectivă al războiului și al păcii.

Așadar, în această lucrare, autorul nu urmărește o dezvoltare pe larg a problemei, ci numai să scoată în relief și să sistematizeze toate aspectele caracteristice sub care se înfățișează, în mod complementar, același fenomen al războiului. Cititorii care doresc să cunoască mai multe informații despre această problemă pot citi lucrările scrise de același autor, Dimitrie Gusti, *Introducere în sociologia generală*, București, Editura Sfetea și lucrarea *Politică culturală națională, Universitate, Seminar și Facultate de științe sociale*, ultimul studiu aflându-se în volumul *Din lucrările seminarului de sociologie și etică*, Iași.

Referințe

Dimitrie, Gusti, *Sociologia războiului*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2007.